

КПК України може порушувати принципи ефективного розслідування у розрізі прецедентної практики Європейського суду з прав людини (надалі — ЄСПЛ), де одним з критеріїв якого є незалежність розслідування випадків неналежного поведження, і як було зазначено у рішеннях ЄСПЛ, головним принципом якого є те, що особи повноважні на проведення перевірок, і ті, які здійснюють розслідування — повинні бути незалежними ієрархічно та інституційно від будь-кого, хто причетний до подій у справі (*Karabet and others v. Ukraine*, Judgement of 17 January 2013, Appl. nos. 38906/07 and 52025/07, § 260 URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-115886>). Звісно дана практика ЄСПЛ стосується випадків неналежного поведження, втім важко не погодитися з тим, що розслідування повинно бути незалежним на практиці.

Ще одним проблемним питанням діяльності ДБР є обмеженість кола суб'єктів вповноважених на проведення оперативно-розшукової діяльності передбачених у ст. 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність». Власне, передбачено, що оперативно-розшукову діяльність можуть здійснювати підрозділи внутрішньої безпеки та забезпечення особистої безпеки ДБР. Втім, з огляду на завдання, які покладені на даний правоохоронний орган, таке звуження суб'єктного складу не видається виправданим, та таким, що зможе забезпечити їх виконання.

Таким чином, задля ефективного реалізації покладених на ДБР завдань, вказані проблемні питання його діяльності, потребують оперативного усунення та врятування.

Зінковський І. П.

аспірант кафедри кримінального процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ЧАСТИНИ 3 СТАТТІ 219 КПК УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ СТРОКІВ ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ

Законом України від № 1950-VIII від 16.03.2017 р. у ч. 3 ст. 219 КПК України було внесено доповнення, яким передбачено, що «строк ознайомлення з матеріалами досудового розслідування сторонами кримінального провадження в порядку, передбаченому статтею 290 цього Кодексу, не включається у строки, передбачені цією статтею». Зрозуміло, що це положення стало певною альтернативою

нормі ч. 10 ст. 290 КПК України, спрямованою на перешкоджання затягуванню строків досудового розслідування при ознайомленні з матеріалами досудового розслідування, що може мати місце у майбутньому і у діяльності слідчих підрозділів ДБР. Проте, включення цієї норми у ст. 219 КПК України не супроводжувалося її узгодженням із іншими положеннями КПК України, зокрема, щодо строків застосування запобіжних заходів та додаткових обов'язків. Практика показала проблему застосування цієї норми, адже: по-перше, хоча строки ознайомлення з матеріалами досудового розслідування сторонами кримінального провадження не включаються у строки досудового розслідування, обвинувальний акт все одно повинен бути складений та скерований до суду із дотриманням строків досудового розслідування; по-друге, строки домашнього арешту, тримання під вартою, додаткових обов'язків продовжують спливати, не зважаючи на те, що строки ознайомлення з матеріалами досудового розслідування сторонами кримінального провадження не включаються у строки досудового розслідування, і виникає практична необхідність їх продовження. В свою чергу, ч. 3 ст. 197 КПК передбачає, що строк тримання під вартою може бути продовжений слідчим суддею в межах строку досудового розслідування в порядку, передбаченому цим Кодексом; ч. 6 ст. 181 КПК України передбачає, що у разі необхідності строк тримання особи під домашнім арештом може бути продовжений за клопотанням прокурора в межах строку досудового розслідування в порядку, передбаченому статтею 199 цього Кодексу. І саме це викликає складнощі на практиці, адже сторона захисту як аргумент заперечення продовження строків запобіжних заходів, додаткових обов'язків вказує саме на те, що закінчився строк досудового розслідування, орієнтуючись на той строк, що сказаний у постанові про продовження строку досудового розслідування.

Судова практика демонструє дещо різні підходи до питання можливості продовження строків запобіжних заходів, додаткових обов'язків у такій ситуації.

В ухвалі слідчого судді Октябрського районного суду міста Полтави від 24 квітня 2017 року було зазначено: «26.12.2016 року ухвалою слідчого судді Октябрського районного суду м. Полтави Федченку Б. М. продовжено запобіжний захід у вигляді тримання під вартою у межах строків досудового розслідування. 20.02.2017 року заступником прокурора Полтавської області Плескачем О. Ю. строк досудового розслідування у даному кримінальному провадженні продовжено до 5 місяців, тобто до 28.03.2017 року. 22.02.2017 року ухвалою слідчого судді Октябрського районного суду м. Полтави Федченку Б. М. продовжено запобіжний захід у вигляді тримання під вартою у межах строків досудового розслідування. 22.03.2017 року заступником про-

курора Полтавської області Плескачем О. Ю. строк досудового розслідування у даному кримінальному провадженні продовжено до 6 місяців, тобто до 28.04.2017 року. 24.03.2017 року ухвалою слідчого судді Октябрського районного суду м. Полтави Федченку Б. М. продовжено запобіжний захід у вигляді тримання під вартою у межах строків досудового розслідування. Так строк дії ухвали закінчується об 10 год. 00 хв. 25.04.2017 року. На даний час досудове розслідування у кримінальному провадженні завершене та сторонам кримінального провадження наданий доступ до матеріалів досудового розслідування, тобто розпочато відкриття матеріалів згідно ст. 290 КПК України.

Враховуючи, що відповідно до ст.197 КПК України строк тримання під вартою може бути продовжений слідчим суддею в межах строку досудового розслідування в порядку, передбаченому цим Кодексом, а строк досудового розслідування у даному кримінальному провадженні лише до 28.04.2017 року, суд вважає продовжити запобіжний захід у вигляді тримання під вартою ОСОБА_1 у межах строку досудового розслідування. Посилання сторони обвинувачення на те, що строк досудового розслідування на даний час перервано (зупинено), а потім, при необхідності буде відновлено, тому не потрібно продовження строку досудового розслідування Генеральною прокуратурою, є безпідставними та юридично неспроможними» (URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/66182700>). Ключовим у даному рішенні є твердження слідчого судді, що «Посилання сторони обвинувачення на те, що строк досудового розслідування на даний час перервано (зупинено), а потім, при необхідності буде відновлено, тому не потрібно продовження строку досудового розслідування Генеральною прокуратурою, є безпідставними та юридично неспроможними» (URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/66182700>), і таке тлумачення не в останню чергу пов'язано із тим, що законодавець не визначив правову природу «невключення» строків ознайомлення з матеріалами досудового розслідування сторонами кримінального провадження у строки досудового розслідування і не зкорелював це «невключення» із іншими пов'язаними нормами КПК України.

Проте, в ухвалі Апеляційного суду міста Києва від 09 січня 2018 року було дещо по-іншому розтлумачено це положення КПК України: «Відмовивши у продовженні дії раніше обраного запобіжного заходу, строк дії якого закінчується 13 листопада 2017 року, слідчий суддя вказав на те, що стороні захисту 13 жовтня 2017 року органом досудового розслідування повідомлено про завершення досудового розслідування у кримінальному провадженні та надані матеріали для ознайомлення в порядку ст.290 КПК України. Раніше, заступником Генерального прокурора України строк досудового розслідування було продовжено до дванадцяти місяців, тобто до 13 листопада

2017 року. За таких обставин слідчий суддя вважає, що запобіжний захід підозрюваному у разі необхідності може бути продовжений за клопотанням прокурора в порядку ст.199 КПК України при направленні обвинувального акта до суду.. Згідно приписів ст. 219 КПК України, строк досудового розслідування може бути продовженим у порядку передбаченому параграфом 4 глави 24 цього Кодексу, при цьому загальний строк досудового розслідування не може перевищувати дванадцяти місяців з дня повідомлення особі про підозру. У цей строк не враховується строк, коли провадження зупиняється і відновлюється, а також строк ознайомлення з матеріалами досудового розслідування сторонами кримінального провадження в порядку передбаченому статтею 290 цього Кодексу, не включаються у строки передбачені цією статтею. Слідчий суддя, вказані обставини не перевірив, та прийняв передчасне, помилкове рішення про відмову в задоволенні клопотання органу досудового розслідування про продовження запобіжного заходу підозрюваному ОСОБА_3» (URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/71534493>). Більше того, роз'яснюючи цю ухвалу за заявою захисника, колегія суддів вказала, що постановою заступника Генерального прокурора України Столярчука Ю. В. строк досудового розслідування у кримінальному провадженні № 4201600000003905 продовжено до дванадцяти місяців, тобто до 13 листопада 2017 року. 13 жовтня 2017 року згідно повідомлення слідчого в ОВС третього слідчого відділу управління спеціальних розслідувань Департаменту спеціальних розслідувань Генеральної прокуратури України в порядку ст. 290 КПК України стороні захисту надано доступ до усіх матеріалів кримінального провадження № 4201600000003905, тобто за місяць до закінчення граничного строку досудового розслідування. Таким чином з урахуванням положень ч.3 ст.219 КПК строк ознайомлення з матеріалами досудового розслідування сторонами кримінального провадження не включається до загальних строків досудового розслідування, передбачених цією статтею. Тобто строк покладених обов'язків не повинен перевищувати 1 (один) місяць з дня закінчення досудового розслідування. Обов'язки на підозрюваного ОСОБА_3 були покладені з огляду на вимоги ч.7 ст. 42 КПК України (URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/72347610>). Тим самим продемонстровано можливість «автоматичного» продовження строку досудового розслідування на той строк, який не спливав (не враховувався) під час виконання вимог ст. 290 КПК України, без прив'язки до дати строку закінчення досудового розслідування у постанові про його продовження.

Аналогічний підхід викладений в ухвалі Апеляційного суду Запорізької області від 25 квітня 2018 року: «... Що стосується посилання адвоката Назаренка П. Г., що слідчий суддя не має права продовжу-

вати термін тримання під вартою коли закінчено досудове розслідування та матеріали кримінального провадження відкриті сторонам для ознайомлення, то слідчий суддя вірно вказав, що оскільки згідно ч. 3 ст. 219 КПК України, саме ознайомлення з матеріалами досудового розслідування сторонами кримінального провадження в порядку передбаченому ст. 290 КПК України не включається у строки досудового розслідування.» (URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/73694265>).

Як видається, такі різні тлумачення положення, яким передбачено, що «строк ознайомлення з матеріалами досудового розслідування сторонами кримінального провадження в порядку, передбаченому статтею 290 цього Кодексу, не включається у строки, передбачені цією статтею», зумовлено його дещо невдалим формулюванням та незкорельованістю із іншими положеннями КПК України. Навряд чи законодавець, вводячи цю норму, вбачав ситуацію унеможливлення продовження строків запобіжних заходів та додаткових обов'язків у такій ситуації, адже дієвість кримінального провадження має бути забезпечена і під час виконання вимог ст. 290 КПК України. Проте, практика тлумачення цієї норми показує складнощі її тлумачення, що свідчить про необхідність уточнення її формулювань. Тому пропонуємо наступне формулювання: «строк ознайомлення з матеріалами досудового розслідування сторонами кримінального провадження в порядку, передбаченому статтею 290 цього Кодексу, входить у строк досудового розслідування, але не враховується при обчисленні строків, передбачених цією статтею. Строк досудового розслідування автоматично продовжується на строк ознайомлення з матеріалами досудового розслідування сторонами кримінального провадження в порядку, передбаченому статтею 290 цього Кодексу». Таке формулювання дозволить «зняти» існуючі питання щодо того, що при виконанні вимог ст. 290 КПК України не можна звертатися із клопотанням про продовження строку тримання під вартою, домашнього арешту, додаткових обов'язків.

Науковий керівник: завідувач кафедри кримінального процесу Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, доцент Гловюк Ірина Василівна.